

CRNA GORA
SKUPŠTINA
Odbor za ljudska prava i slobode
Broj: 00-63-8/19-
Podgorica, 17. april 2019. godine

**INFORMACIJA
SA JAVNE DEBATE NA TEMU
„LJUDSKA PRAVA OSOBA S INVALIDITETOM U OBRAZOVNIM KURIKULUMIMA”,
održane u Podgorici 16. aprila 2019. godine**

Javna debata na temu „Ljudska prava osoba s invaliditetom u obrazovnim kurikulumima”, organizovana od strane NVO „Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore“ održana je u Podgorici 16. aprila 2019. godine.

Debata je organizovana u okviru projekta "Učestvovanje s odlučivanjem", finansiranog od Vlade Savezne Republike Njemačke posredstvom Ambasade SR Njemačke u Podgorici. Svrha projekta je podizanje nivoa poštovanja dostojanstva, različitosti i prava osoba s invaliditetom u crnogorskom društvu.

S obzirom da Predsjednik i članovi Odbora za ljudska prava i slobode zbog prethodno preuzetih službenih obaveza nijesu bili u mogućnosti da učestvuju, događaj su ispratili saradnici u Sekretarijatu Odbora.

Uvodna obraćanja na Javnoj debati imali su: Anđela Radovanović, programska menadžerka NVO "Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore", Ursula Romerrskirchen, konzul SR Njemačke u Podgorici, Aleksandra Popović, samostalna savjetnica I u Direktoratu za unapređenje i zaštitu ljudskih prava i sloboda u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava i Tamara Milić, načelnica Direkcije za predškolsko i inkluzivno obrazovanje u Ministarstvu prosvjete.

Moderatorica Javne debate bila je Elmira Redžepagić.

Programska menadžerka NVO "Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore" Anđela Radovanović je istakla da poštovanje ljudskih prava i učenje o njima treba da bude sastavni dio obrazovnog sistema i da predstavlja okosnicu razvoja društva. Ipak, ogromne su razlike između teoretskih postavki i primjene u praksi, jer nije dovoljno da se o osobama s invaliditetom i ljudskim pravima govori samo u okviru pojedinačnih segmenata određenih predmeta, već to mora biti svakodnevnica. Ovo nije tema o kojoj treba da se razgovara samo sa pravnicima i psiholozima, već se ista tiče i ljekara, nastavnika, učitelja, učenika, inženjera i brojnih drugih profesija. Iako se ulažu naponi u otklanjanju prepreka za osobe sa invaliditetom na fakultetima, ta populacija ipak nema potpuni pristup obrazovnim institucijama. Na mnogim renoviranim fakultetima nepristupačne su katedre, a table koje se koriste osobe sa invaliditetom ne mogu da dosegnu. U rječnicima uz riječi kojima se opisuju osobe sa invaliditetom koriste se odrednice o "nesposobnosti", "onesposobljenosti" ili "nemogućnosti". Takođe, u knjigama postoje termini poput "retardiranosti", "ometenosti", "smetnji", a budući nastavnici kroz psihološke predmete uče i o "defektnoj djeci". Mišljenja je da se znanje o važnosti ljudskih prava usvaja od primarnog stepena obrazovanja, još od pristupačnih vrtića, što se nastavlja u školama u koje roditelji ne unose svoju djecu i školski drugovi i nastavnici humanitarnim akcijama ne sakupljaju novac za rampu i lift, a završava se na fakultetima gdje se stiču znanja iz literature u pristupačnim formatima.

Konzul SR Njemačke u Podgorici Ursula Romerrskirchen je informisala prisutne da je u Njemačkoj od 13 miliona osoba sa invaliditetom samo 4% onih koji su rođeni sa smetnjama, dok većina ljudi invaliditet stekne nakon školovanja. Iako Njemačka ove godine obilježava deset godina od ratifikacije Konvencije UN o pravima osoba s invaliditetom, izazovi sa kojima se suočavaju ove osobe su raznovrsni, naročito u sferi građanskih prava. Naglasila je da je Bundestag 15. aprila 2019. godine usvojio Odluku o inkluzivnom pravu glasa za osobe sa mentalnim smetnjama i lica sa mentalnim oboljenjima, koja će od sljedećih izbora imati pravo glasa za Bundestag i Evropski parlament. Naglasila je da se svaka posvećenost unapređenju prava lica sa invaliditetom isplati, jer inkluzija omogućava da društva budu pravednija i humanija u svakom pogledu. U okviru saradnje između Crne Gore i Njemačke, Njemačka ambasada je 2018. godine podržala projekat na jačanju svijesti o osobama s invaliditetom u Crnoj Gori koji je služio za podsticanje javne diskusije o nedostacima plana i programa u okviru formalnog obrazovanja. U "Školi ljudskih prava osoba sa invaliditetom" učestvovala su djeca sa i bez invaliditeta, kao i stručnjaci iz različitih oblasti koji su edukovani o pravilnoj upotrebi terminologije u ovoj oblasti u cilju izbjegavanja diskriminacije. Projektom je predviđeno i formiranje "Pravne klinike" čija je misija osnaživanje osoba s invaliditetom putem pravne nezavisnosti i pomoći u prevazilaženju pravnih prepreka koje mogu uticati na kvalitet njihovog života.

Samostalna savjetnica I u Direktoratu za unapređenje i zaštitu ljudskih prava i sloboda u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava Aleksandra Popović je istakla da je Konvencija UN o pravima lica sa invaliditetom najvažniji međunarodni ugovor u ovoj oblasti. Ustav Crne Gore garantuje posebnu zaštitu lica sa invaliditetom, a potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori imaju primat nad domaćim zakonodavstvom. Crna Gora ima veoma dobar zakonodavni okvir koji se odnosi na zaštitu ljudskih prava i zabranu diskriminacije lica sa invaliditetom. Ukazala je na obavezu usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa međunarodnim ugovorima, u prvom redu sa Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom, kao i usaglašavanja sa Zakonom o zabrani diskriminacije i Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom. Informisala je da je Vlada Crne Gore u septembru 2016. godine usvojila Analizu usklađenosti crnogorskog zakonodavstva sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom. Takođe, u decembru 2016. Vlada Crne Gore je donijela Strategiju za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2017-2021. godine sa Akcionim planom za 2017/2018. Poglavlje Strategije pod nazivom „Diskriminacija u oblasti obrazovanja“ posvećeno je ovoj temi, a sve mjere u oblasti obrazovanja utvrđene Akcionim planom za 2017/2018. su realizovane. Akcionim planom za 2019/2020. godinu utvrđeno je deset novih mjera kako bi se do kraja 2020. godine smanjio nivo diskriminacije u oblasti obrazovanja za 2%. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava kontinuirano radi na podizanju svijesti djece najranijeg školskog uzrasta o poznavanju i poštovanju ljudskih prava, tolerancije i različitosti. Podsjetila je da je Ministarstvo za ljudska i manjinska prava tokom prošle godine finansiralo projekte nevladinih organizacija u vrijednosti od milion eura, od kojih je za oblast zaštite lica sa invaliditetom izdvojeno 440.000 eura, dok je u ovoj godini za tu oblast planirano 490.000 eura.

Načelnica Direkcije za predškolsko i inkluzivno obrazovanje u Ministarstvu prosvjete Tamara Milić je uvjerenjena da će treća Strategija inkluzivnog obrazovanja u Crnoj Gori za period 2019-2025. usvojena u decembru 2018. doprinijeti povećanju stepena inkluzije u školama. Inkluzija osoba sa invaliditetom mora početi od najranijeg uzrasta, kako bi djeca bila pripremljena za vrtiće i osnovne škole. Kao jedan od značajnih primjera postignuća u sferi inkluzije posebno je istakla "paket nediskriminacije" koji služi kao upustvo za škole prilikom organizovanja aktivnosti na temu nediskriminacije. U planu je i usmjeravanje tranzicionog programa ka univerzitetima i fakultetima, kako bi se nastava prilagodila osobama s invaliditetom.

Uvodna obraćanja na Panelu „Ljudska prava osoba s invaliditetom u obrazovnim kurikulumima“ imali su: dr Ljiljana Jovanović, prodekanica Pravnog fakulteta i rukovoditeljka Centra za ljudska prava Pravnog fakulteta, Anita Marić, samostalna savjetnica za istraživanje i razvoj obrazovanja i vaspitanje djece sa posebnim obrazovnim potrebama u Zavodu za školstvo i Marina Vujačić, aktivistkinja za prava osoba s invaliditetom.

Prodekanica Pravnog fakulteta i rukovoditeljka Centra za ljudska prava Pravnog fakulteta Univerziteta Crne Gore dr Ljiljana Jovanović je podsjetila da je ljudsko dostojanstvo urođena, neprenosiva i neotuđiva vrijednost koja predstavlja izvor ljudskih prava. Povreda ljudskog dostojanstva se može primijetiti svakodnevno, u svim oblicima nasilja, torture, govora mržnje. Ljudska prava predstavljaju temelj slobode, pravde i mira u svijetu. Naglasila je da su ljudska prava dobila univerzalnu vrijednost usvajanjem Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima. Vrijednosti zacrtane ovom Deklaracijom baštini i Konvencija UN o pravima lica sa invaliditetom koja je usvojena 2006. godine, a s obzirom da je Crna Gora ratifikovala 2009. predstoji nam puno posla na njenoj implementaciji. Naglasila je da je Pravni fakultet Univerziteta Crne Gore 2011. godine prilagodio prostor osobama sa invaliditetom i obezbijedio posebnu digitalnu tablu i posebne trake za olakšavanje kretanja osoba sa invaliditetom. Kada je riječ o nastavnom procesu, istakla je da se ljudska prava izučavaju na osnovnim studijama, a po novom akreditovanom programu i na magistarskim studijama u okviru predmeta „Evropsko antidiskriminaciono pravo“ i doktorskim studijama na predmetu „Prava djeteta u međunarodnim dokumentima“. Napomenula je da se i u okviru Radnog prava, Međunarodnog javnog prava i Ustavnog prava proučavaju sva pitanja vezana za zaštitu ljudskih prava osoba sa invaliditetom. Informisala je da se na magistarskim studijama na Filozofskom fakultetu u Nikšiću- smjer „Inkluzivno obrazovanje“ školuje kadar koji stiče teorijska i praktična znanja, kako bi mogli pomoći učenicima i nastavnicima u prilagođavanju nastavnih programa za osobe sa invaliditetom.

Samostalna savjetnica za istraživanje i razvoj obrazovanja i vaspitanje djece s posebnim obrazovnim potrebama u Zavodu za školstvo Anita Marić je saopštila da se posljednjih deset godina u skladu sa strategijama inkluzivnog obrazovanja aktivno radilo na razvijanju ne samo programa edukacije, već i svijesti učenika. Pored aktivnosti koje se direktno tiču zaštite ljudskih prava i sloboda, informisala je i o audio-vizuelnim udžbenicima, čitankama od četvrtog do devetog razreda i udžbenicima istorije od šestog do devetog razreda - DAISY udžbenicima, koji su urađeni u saradnji sa Zavodom za udžbenike i nastavna sredstva, uz podršku UNICEF-a i Resursnog centra "Podgorica", radi prilagođavanja materijala i pospješivanja inkluzivnog obrazovanja. Takođe, obučeno je preko 50 nastavnika kako bi se nastava uz pomoć ovog sredstva odvijala kvalitetno i na predviđen način. Pripremljeni su i materijali koji učenicima sa teškoćom prilikom učenja omogućavaju da se detaljnije upoznaju sa bazičnim vještinama čitanja i pisanja.

Aktivistkinja za prava osoba s invaliditetom Marina Vujačić je ocijenila da crnogorsko društvo ima pogrešnu percepciju inkluzivnog obrazovanja. Inkluzivno obrazovanje nije obrazovanje djece sa invaliditetom, već je obrazovanje za sve, koje će uključiti sve učenike i sve njihove razlike, potencijale i mogućnosti. U literaturi koja se koristi u formalnom obrazovanju, ne upotrebljava se adekvatna terminologija za djecu sa posebnim potrebama. Invaliditet je društveni faktor koji predstavlja glavnu prepreku za osobe sa invaliditetom u uživanju osnovnih ljudskih prava. Invaliditet je ono sa čim se suočavaju i kada nailaze na različita ograničenja i prepreke koje im drugi postavljaju. Barijere se uočavaju u praksi, zakonima, negativnom pravnom nasleđu, administrativnim procedurama i fizičkom okruženju. Navela je da nije dovoljno prilagoditi prilaz fakultetima, već kompletan prostor gdje se odvija nastava. Pristup fakultetima se ocjenjuje kao pristupačan ukoliko lice sa invaliditetom može da uđe u neki prostor, ali se ne razmišlja o tome na koji način student želi da koristiti prostor fakulteta. Određeni prostori, poput katedre i mjesta gdje se vrše prezentacije, nijesu pristupačni za osobe sa invaliditetom, pa samim tim takve osobe nikada ne mogu biti predavači.

U raspravi su učestvovali: Dražen Cerović, vanredni profesor na Pravnom fakultetu, Marina Vujačić, aktivistkinja za prava osoba s invaliditetom, Anita Marić, samostalna savjetnica za istraživanje i razvoj obrazovanja i vaspitanje djece s posebnim obrazovnim potrebama u Zavodu za školstvo, doc. dr Tatijana Dlač, rukovodilac akademskog studijskog progama Pomorska elektrotehnika i član Upravnog odbora Univerziteta Crne Gore, Vanja Drljević, koordinatorka nacionalne Erasmus+ kancelarije, Dina Knežević, savjetnica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Ivana Ceković, konsultantkinja za obrazovanje i mlade u UNICEF-u, Milenko Vojičić, predsjednik Skupštine Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore, Anđelka Kljajević, polaznica

"Pravne klinike" i pripravnica u NVO "Akcija za ljudska prava", Aleksandra Popović, samostalna savjetnica I u Direktoratu za unaprjeđenje i zaštitu ljudskih prava i sloboda u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava i dva polaznika "Škole ljudskih prava osoba sa invaliditetom" i "Pravne klinike".

Učesnici u raspravi su saglasni u ocjeni da su ostvareni određeni pomaci u ovoj oblasti, ali da nije dovoljno samo pričati o urađenom, već i o onome šta se planira po pitanju inkluzije osoba sa invaliditetom. Postoje brojni problemi koji se ogledaju u razlici između teorije i prakse, tj. u razlici između pravne legislative i "atmosfera za primjenu zakona". Takođe, problematično je što javne institucije imaju loše uslove za mobilnost osoba sa invaliditetom, jer nedostaju liftovi, rampe i osnovni uslovi koji su neophodni za očuvanje digniteta i samostalnosti osoba sa invaliditetom. Neprilagođenost literature i materijala za obrazovanje i korišćenje neadekvatne terminologije za osobe sa invaliditetom ne može biti za pohvalu. Saglasni su da je neophodno proaktivno djelovanje kako bi se svijest društva o potrebama osoba sa invaliditetom promijenila.

Na Javnoj debati je zaključeno da je u obrazovnim kurikulumima neophodno uvrstiti teme koje se odnose na ljudska prava i prava osoba sa invaliditetom i približiti njihov značaj učenicima u najranijem uzrastu kako bi se time doprinijelo prevenciji moguće diskriminacije.

SEKRETAR ODBORA

Slava Burić

PREDSJEDNIK ODBORA

dr Halil Duković